

ASPECTE PSIHOSOCIALE ALE ATENTATULUI SINUCIGAȘ. STUDIU DE CAZ

Mr.lect.univ. FLORIN PETRUȚ

ABSTRACT

This study aims at being an analysis of the suicidal act, present in the terrorist attacks. The case that we have analyzed has as support a document written by an Islamic suicide, a document that was intended to become a real "testament" for all those who make such gestures.

Our approach combines the quantitative and the qualitative analysis methods of the communication content having in view the aim of outlining the main dimensions of the subject under analysis and that of singularizing psychosocial aspects of this type of suicidal act. Here we take into consideration attitudinal elements as well as a complex of factors that become the regularizing support of the action.

1. Considerații generale privind atentatul sinucigaș

În ultimii ani, atentatul sinucigaș a devenit o posibilitate tot mai accesibilă și mai frecventă de a face cunoscute public revendicările diferitelor grupări, organizații sau chiar popoare, la îndemâna oricui, care dorește să își facă publice doleanțele/revendicările, mai mult sau mai puțin legitime.

Una din numeroasele forme ale terorismului, urmând o clasificare după criteriul ideologiei, este terorismul islamic, reprezentând sursa studiului nostru. Acest tip de terorism este considerat ca fiind cel mai periculos, date fiind modalitățile sale de manifestare, cu un foarte mare grad de agresivitate (autoagresivitate) și efectele distructive pe care le produce. Materializarea acestor acțiuni se soldează cu mari pagube materiale și mai grav, cu pierderi de vieți omenești, împiedicând astfel derularea vieții sociale în limitele unei normalități general acceptate.

Unii cercetători susțin că, în principiu nu se poate da o definiție completă terorismului¹, deoarece procesul de elaborare a unei definiții presupune un efort intelectual bazat pe un studiu riguros și relativ complet al realității. În cazul de față, conceptul de terorism prezintă încă foarte multe elemente de ambiguitate și incertitudine, dat fiind contextul social și politic în care acesta se manifestă, precum și a formelor sale de instrumentalizare. Prin urmare, definiția nu poate fi decât una contextuală, ce are drept fundament un model ipotetic abstract de raționalitate. Cu toate acestea, aducem în atenție unele puncte de vedere, din dorința de a contura totuși un cadru teoretic în care derulăm studiul nostru.

Un prim punct de vedere, deosebit de interesant îi aparține lui Quintilliano Saladana, care, încercând să definească atentatul politic și cel de crimă internațională, ajunga la concluzia conform căreia terorismul reprezintă „...o metodă de a stăpâni masele și a paraliza acțiunea lor, prin mijlocul constrângerii psihologice și al intimidării criminale. Rezultatul său este o stare de violență provocată prin mijloace de izolare, în succesiunea actelor de violență, executate în scopul de a inspira teroare...“². Conform definiției date de către Departamentul Apărării al SUA, terorismul presupune „... folosirea calculată a violenței sau a amenințării cu violența pentru a atinge țeluri politice, religioase sau ideologice prin implementarea fricii sau folosirea intimidării sau a coerciției“³.

Este important de reținut faptul că percepția terorismului diferă de la un stat la altul, de la o comunitate la alta. Spre exemplu, sunt societăți care consideră o grupare ca fiind teroristă, în timp ce alta o consideră luptătoare pentru libertate. În acest caz, o grupare poate fi etichetată ca fiind teroristă de către o parte și salvatoare de către o altă parte. Dificultățile întâmpinate în încercarea de definire a terorismului au încurajat apariția tendințelor de cuantificare a tuturor formelor de manifestare a terorismului și de diferențiere a acestora după anumite criterii. Studiul nostru își propune să se centreze doar pe *terorismul sinucigaș*.

¹ În literatura de specialitate, problematica terorismului a devenit un subiect interesant, dat fiind caracterul său de noutate, precum și amploarea dată acestui fenomen social al ultimilor ani. A se vedea, în acest sens, articolele publicate în *Connection. The Quarterly Journal* sub egida Partnership for Peace Consortium of Defence Academies and Security Studies Institut. <http://www.pfpconsortium.org>

² *Apud* M., Ferchedău-Munteanu, (coord.), *Terorismul – istorie, forme, combatere*, București, Editura Omega, 2001, p. 29

³ TC 19-16, *Coustering Terrorism on US Army on Installation*, pp. 1-2 (Manual al armatei americane)

1.1. Apariția atentatorilor sinucigași – „Asasinii“

După o cronică nestoriană *asasinii* erau cei care furau vizuinele călugărilor din vechime. Alte studii consemnează povestea prieteniei dintre poetul Omar Khayyam, vizirul Nizam-ol-Molk și Hasan Bin Sabbah, mentorul și conducătorul *asasinilor*, dar tot ceea ce se știe despre ei este îmbinat cu fantezia. Studiilor cercetătorilor europeni nu li se poate da în întregime crezare deoarece aceștia au extras informațiile despre această „sectă“ din surse sunnite, care prezentau părtinitor și negativist doctrina ismailiților, ramură extremă a šiismului. Castelele Asasinilor au fost prezentate pentru prima dată în literatura europeană de către cruciații întorși acasă și au devenit faimoase în secolul al XX-lea, datorită romanului clasic al danezei Freya Stark, „Văile asasinilor“. Pentru a ne forma o imagine cât mai completă și mai veridică despre Secta Asasinilor este necesar să fie cunoscute și condițiile în care a luat ființă întreaga ramură a šiismului⁴.

În anul 1090, dintre ismailiți se ridică Hassan Bin Sabbah, înființând o sectă foarte temută, numită Hashishin. Prin termenul de *hashishin* sunt denumiți consumatorii de hașiș, cuvântul luând în timp forma de *asasin*. Se crede că întemeietorul sectei își droga adepții, apoi îi trimitea în misiuni ucigașe, cu iluzia că el avea puterea să-i transporte în paradis. Unii cercetători susțin că numele sectei ar fi fost de *Hassassini*, denumire provenind de la numele lui Hasan Bin Sabah. Misiunile care li se dădeau spre îndeplinire, constituiau pentru *asasini* calea, fie spre paradisul ceresc, în cazul în care ordinul le cerea sacrificiul propriei vieți, fie spre cel pământesc, și anume spre grădini paradisiace străbătute de femei frumoase, unde fumau hașiș și unde li se permitea, ca recompensă, să petreacă timp de trei zile.

Se mai credea că secta *asasinilor* avea o organizare ierarhică foarte strictă. Pentru a poseda adevărata credință šiită, Sabbah reunise la Alamut un număr impresionant de învățați care dispuneau de întreaga literatură religioasă, tehnică, științifică și medicală care fusese scrisă până în acea perioadă. Astfel, Sabbah ar fi putut afla în scurt timp orice informație i-ar fi interesat, din orice domeniu ar fi fost aceasta. Toți membrii sectei erau împărțiți pe ranguri și echipe. Direct, subordonați lui Sabbah erau știutorii, cei care studiau cărțile sfinte. Fiecare *asasin* avea un superior ale cărui ordine trebuia să le îndeplinească. În sectă existau douăsprezece ranguri. Pentru avansarea la un rang superior, ismailitul trebuia să se remarce prin succese. Al doisprezecelea rang îi aparține exclusiv lui Sabbah.

Îndeplinind poruncile lui Hasan Bin Sabbah, adepții cultului omorau conducători politici. Selgiucizii erau cel mai adesea țintele atacurilor teroriste, deoarece aveau o altă religie decât cea šiită, nu erau de origine iraniană și supuneau populația la un regim de trai vitreg. Cei asasinați aparțineau deci claselor conducătoare sau aveau influență însemnată asupra maselor.

În prezent, ismailiții din ramura nizarită se găsesc în Siria, Oman, Tadjikistan, Pamir, în unele locuri din Iran și în nordul Afganistanului.

1.2. Evoluția fenomenului terorist sinucigaș

Terorismul și securitatea statului au căpătat o nouă dimensiune când sinucigașii cu bombă ai Hezbollah au aruncat în aer clădirile Corpului de Marină americane și sediul trupelor franceze din Liban în octombrie 1993, omorând cel puțin 300 de oameni și rănind mulți alții. Întreaga lume s-a trezit cu o nouă realitate a răului distrugător și aparent invincibil. Important este că acceptul de suicid a fost diferit de cel întâmplat mai înainte în 1981, când 10 militari ai armatei republicane irlandeze s-au înfometat până la moarte timp de 50-60 de zile.

Terorismul sinucigaș a făcut valuri șocante când fostul prim-ministru al Indiei, Rajiv Gandhi, a fost asasinat de o femeie transformată în bombă umană, dar atacurile recente asupra Statelor Unite au luat mii de vieți și au schimbat fața terorii pentru totdeauna. Niciun analist sau o simulare a unui război nu și-a închipuit că un pasager al unui avion va fi transformat într-un proiectil letal ghidat cu o precizie absolută. Nu a fost unul, ci patru avioane, țintind stabilimentele economice și ale apărării statului și centrul de conducere – Casa Albă⁵.

Ceea ce este evident, este faptul că atacurile au reprezentat o inovație în arsenalul terorist, o combinație ingenioasă între școala tradițională de deturnare a avioanelor și familiara sinucidere cu bombă. Cel puțin unul dintre membrii echipei teroriste aflate în fiecare din cele 4 avioane a fost

⁴ N. Anghelescu, *Dicționar de civilizație islamică*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, p. 34

⁵ Ranjit Pachnanda, *Terrorism and Respose to the Terrorist Threat – Suicide Terrorism: The Attack on the United States*, US Publishers Distributors Ltd., 2002, p. 42

învățat să piloteze un avion mare. Pentru a evita securitatea aeroporturilor, este probabil ca teroriștii să fi avut câte o echipă în fiecare oraș de unde a decolat avionul. Istoria terorismului ne sugerează că au supravegheat foarte atent măsurile de siguranță ale aeroporturilor, operațiunile liniilor aeriene și programele lor.

Mai mult decât orice alt atac terorist împotriva Americii, deturnările de avioane din 11 septembrie 2001 au fost exemple uimitoare de planificare, pregătire, coordonare și îndoctrinare. Nu a mai fost folosită tactica în această manieră decât în al Doilea Război Mondial când japonezii kamikaze au atacat vapoarele de luptă ale Aliatilor cu bombe subacvatice. Este o nouă dezvoltare a terorismului internațional. La început au existat mai mulți suspecți: organizația islamică condusă de desidentul saudit Ossama ben Laden, apoi s-a crezut că a fost mâna lui Imad Mughnizeh, liderul libanez al operațiunilor de peste ocean ale Hezbollahului, dr. Ayman Al Zawahiri, liderul Jihadului Islamic. Apoi s-au găsit dovezi că Ossama ben Laden i-a avertizat pe oamenii săi că va ataca Statele Unite pentru suportul acordat Israelului.

Modul în care teroriștii și-au pregătit minuțios operațiunea, au pus la cale deturnarea celor 4 avioane, venite din părți diferite și le-au pilotat în clădiri cu o acuratețe pe care serviciile de informații nu au detectat-o, arată cât de defectuos este sistemul american de informații. Planificarea meticuloasă și coordonarea, cunoștințele despre sistemele de securitate, răbdarea și o motivație obscură sunt elemente la care te gândești cu frică. Loviturile de la 11 septembrie au întrecut orice alt scenariu al celui mai periculos caz, la cele mai critice, inimaginabile și realiste nivele. O combinație între tacticile terorismului convențional cu exemple spectaculare de terorism sinucigaș a șocat efectul psihologic al încrederii publice, așa cum a fost experimentată de întreaga lume în acea „Marțe Neagră“.

Terorismul sinucigaș constituie o amenințare strategică originală și este esențială pe câmpul de luptă al secolului al XXI-lea⁶. Nu încapă îndoială că terorismul sinucigaș a devenit o unealtă a statelor. În timp ce suspecții sunt gata să fie prinși, nu poate fi negată implicarea câtorva state și susținerea unor servicii de informații a teroriștilor care au atacat în New York și Washington. În afară de aceasta, ar fi fost imposibil să ducă la bun sfârșit atacuri atât de precise, coordonate și extinse. În timp ce responsabilitatea CIA este să-i pedepsească pe cei responsabili pentru atacuri, India și-a extins suportul pentru țările lovite de terorism. Se presupune că acest incident se va repeta și, tocmai aceasta s-a întâmplat pe 1 octombrie 2001, când militanții Jaish-e Mohammed au intrat cu un vehicul plin de explozibil în poarta State Legislative Assembly, omorând și rănind câteva persoane. Unul dintre teroriști s-a aruncat în aer la poartă, în timp ce alți doi teroriști, îmbrăcați în uniformă de polițiști s-au strecurat în clădire, deschizând focul și aruncând grenade. Un alt atac sinucigaș s-a întâmplat în Srinagar, vrând să demonstreze lumii civilizate că nimic nu poate să oprească avântul terorist. Teroriștii au devenit inamicii întregii lumi. Nicio țară nu-și permite să opereze singură când este lovită de teroriști.

Putem constata că pregătirea psihologică este la fel de importantă ca și cea de informații și cea operațională. India nu poate pierde din vedere faptul că este țintă pentru aceleași grupuri sau asemănătoare cu cele care au atacat America. Aceste grupuri teroriste deja și-au infiltrat ucigași armați de-a lungul graniței, cu scopul de a penetra în Kashmir. Pentru ei, acesta este un alt câmp de luptă între civilizații, India stând în calea realizării viziunii lor milenare. India și restul lumii trebuie să fie pregătite să îndure și mai târziu să răspundă, cu patriotism inerent, la terorismul sinucigaș, la orice magnitudine. Ceasul a început să ticăie. SCA a considerat carnajul din 11 septembrie ca un război împotriva Americii, războiul secolului al XXI-lea. Au fost mobilizate resursele întregii națiuni pentru această urgență, alertate toate forțele de securitate și mutate în locații strategice pentru a se răzbuna pe cei care au pregătit acest act infam. A fost invocat articolul 5 al NATO, care susține că un atac asupra oricărui membru NATO și toți membrii își rezervă dreptul de a lupta împotriva atacului. Chiar dacă Ossama ben Laden este principalul suspect și alți suspecți au fost numiți de FBI, executorii adevărați sunt morți și cei care au planificat atacurile sunt invizibili.

Primul război al secolului al XXI-lea este îndreptat împotriva unui inamic invizibil, fără o adresă fixă: chiar dacă nu se va termina cu o serie de grenade spectaculoase care au marcat Războiul din Golf, va solicita o companie susținută de acțiuni deschise și acoperite, care pot porni

⁶ I. Bădescu, D. Dugnagiu, *Sociologia și geopolitica frontierei*, Editura Floare Albastră, 1995, p. 89

de la operații sub acoperire la scară mică până la campanii de bombardamente și invazii ale infanteriei. Frontul Islamic Internațional este prezent în 20 de țări. Chiar dacă loviturile ar viza Afganistanul, alte țări vor fi pe poziții să se alieze și să acționeze într-o manieră imprezvizibilă, cum ar fi bioterorismul.

Răspunsul la aceste probleme ar trebui să fie izolarea sponsorilor terorismului și să-i facă incapabili să mai susțină terorismul. Ceea ce face ca acest obiectiv să fie complet și aproape imposibil este natura celor ce trebuie combătuți. Grupurile fanatice care au fost capabile să pună la cale atacurile de la 11 septembrie sunt împrăștiate peste tot, sunt greu de reperat, antrenați să-și ascundă urmele. Sunt loiale doar liderilor și cauzei pe care cred că o servesc și, nu unei țări sau guvern. Dacă chiar există o „*încleștare a civilizațiilor*”⁷ pe tot globul, ei sunt în prima linie inspirați de un zel care nu compromite și care îi împinge la sinucidere și ucideri în masă. Au mai lovit, dar niciodată la un asemenea nivel.

1.3. Motivații care generează proliferarea fenomenului terorist

a). Motivații psihologice

Motivațiile psihologice ale terorismului derivă din insatisfacțiile personale din viața și cariera profesională a celor care se înregistrează în diversele organizații teroriste. Un astfel de individ își poate găsi rațiunea de a exista în acțiunile teroriste. Grupurile teroriste tind să proiecteze propriile lor motivații antisociale asupra celorlalți. În același timp, grupurile teroriste atribuie oricărei persoane din afara grupului doar intenții malefice. Practic, teroriștii nici nu iau în considerație posibilitatea de a greși și nu cred că opțiunile celor din afara grupului au vreo valoare⁸.

O altă caracteristică a teroriștilor motivați psihologic este necesitatea accentuată de a aparține unui grup. Pentru unii teroriști acceptarea într-un anumit grup este o motivație mult mai puternică decât obiectivele politice ale organizației. Astfel de indivizi își definesc propriul statut social prin noțiunea de acceptare în grup. Sub aspect psihologic, grupările animate de idei anarhiste, religioase sau naționalist-extremiste dau membrilor lor sentimentul reconfortant de familie și protecție și conferă ideii de dușman atributul de singularizare, în care se condensează tot răul din lume. Se creionează astfel tipologia *fanaticului*, pe care îl întâlnim adesea în postura de lider sau executant. Cei din această categorie sunt reprezentanții cei mai fideli ai „valorilor” grupului, simt, gândesc și acționează nu după psihologia lor individuală, ci după cea a colectivității căreia îi aparțin și ale cărei interese le apără. În concepția lor, cauzalitatea în toată complexitatea ei este redusă și simplificată la un conflict unic: între bine și rău, adică între „noi” și „ei”.

Un alt rezultat al motivațiilor psihologice este intensitatea dinamicii în interiorul grupărilor teroriste. Acestea tind să ceară unanimitate în opțiuni și se dovedesc intolerante cu proprii dizidenți. Această ideologie explică de ce facțiunile teroriste, așa-numitele dizidențe sunt mai violente decât organizațiile din care au făcut inițial parte.

b). Motivații culturale

Valorile culturale tradiționale pot motiva acțiunile unor persoane într-o manieră de neconceput pentru un observator extern. Modul de viață general și particular reprezintă o caracteristică culturală, care are un impact formidabil asupra terorismului. În societăți în care oamenii se identifică în termenii apartenenței la un anumit grup, poate exista o dispoziție către autosacrificiu rar observată în alte societăți. Teama de a fi exterminat din punct de vedere cultural, conduce uneori la o violență care pentru o persoană, care nu a trecut printr-o experiență similară, poate părea irațională. Toate ființele umane sunt sensibile în fața amenințărilor la adresa valorilor cu care acestea se identifică. În aceste valori sunt incluse limba, religia, apartenența la un grup, țară sau teritoriu natal. Pericolul de a pierde una din aceste valori poate determina reacții de apărare, și nu de puține ori, acțiuni xenofobe. Religia poate fi una din cele mai volatile valori în acest sens. O amenințare la adresa religiei unei persoane pune în discuție nu numai prezentul, dar și trecutul și viitorul acelei persoane⁹.

c). Motivații politice

⁷ Facem referire la ideile sociologului și politologului american Samuel P. Huntington. A se vedea S.P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, București, Editura Antet, 1997

⁸ John R. Thackrah, *Encyclopaedia of terrorism and political violence*, London, Routledge & Kegan Paul, 1987, p. 274

⁹ Petru Behr, *Religia în lumea contemporană*, București, Editura Politică, 1983, p. 79

Motivația politică a acțiunilor teroriste este cea mai frecventă și mai des invocată. Acest tip de motivație este invocată ori de câte ori se dorește producerea unei schimbări sociale, utilizând drept mijloace forța, intimidarea și nu numai. O variantă a acestei gândiri simplificatoare, fanatice o găsim în psihologia *anarhistului – atentator politic*, căruia specialiștii i-au consacrat unele studii. În concepția atentatorului, personalitatea politică este cea care determină mersul istoriei și este suficient să o asasezi pe aceasta ca să transformi ordinea și societatea sau, cum se exprimă P. Bergen „... este suficient să tragi cu revolverul și totul se va transforma”¹⁰.

2. Aspecte privind metodologia cercetării

2.1. Proiectarea cercetării

Pentru a putea identifica aspectele de natură psihosociologică ale atentatului sinucigaș, am proiectat investigația noastră ca pe un studiu de caz deoarece este limpede faptul că avem de-a face cu un fenomen social deosebit de complex, ale cărui granițe sunt foarte slab conturate în raport cu contextul în care el se poate manifesta. Mai mult decât atât, imposibilitatea cercetătorului de a lua contact direct cu fenomenul supus investigației și imposibilitatea acestuia de a avea un control asupra manierei de derulare a fenomenului, recomandă studiul de caz ca pe o strategie cuprinzătoare¹¹.

Ca unitate de analiză a studiului nostru de caz am ales o scrisoare-testament a unui atentator, implicat în atentatele din 11 septembrie 2001 de la WTC¹², deoarece am considerat noi că răspunde cerințelor de relevanță și reprezentativitate în raport cu tema studiului nostru.

Am avut în atenție și realizarea unei convergențe între abordarea calitativă și cea cantitativă, în scopul obținerii unei complementarități a interpretării datelor. De aceea, textul la care s-a făcut referire mai sus a fost supus unei analize de conținut, în primă etapă, iar mai apoi, unei analize calitative a datelor.

Obiectivul specific acestui studiu este identificarea unui posibil portret psihologic al teroristului sinucigaș.

Demersul nostru investigativ pornește de la următoarele **ipoteze de lucru**:

- ansamblul motivațional al atentatului sinucigaș determină un tip suicidal altruist¹³;
- în momentul producerii actului suicidal teroristul este echilibrat emoțional și dă dovadă de luciditate și stăpânire de sine.

2.2. Culegerea și prelucrarea datelor

Într-o primă etapă a culegerii datelor am supus textul unei analize de conținut în scopul identificării și descrierii obiective și sistematice a conținutului manifest și/sau latent al mesajului transmis de către teroristul care urma să își pună în aplicare planul sinucigaș. Pentru aceasta, am identificat următoarea schemă de categorii:

Tabelul nr. 1

Schema de categorii

CREDINȚĂ			ATITUDINE FAȚĂ DE:			VALORI	
<i>Allah</i>	<i>Coran</i>	<i>Rugăciune</i>	<i>Viață</i>	<i>Moarte</i>	<i>Supunere</i>	<i>Relative la Eu</i>	<i>Sociale</i>
23,4	9,3	29,8	7,4	12,9	7,7	6,7	2,8

Prin noțiunea generică de credință am cuprins ansamblul normelor și dogmelor spirituale islamice, la care se face referire în text. Credința a fost considerată ca fiind elementul cu cel mai mare potențial de a ne oferi informații necesare probării ipotezelor noastre. Această dimensiune este cuantificabilă prin prisma indicatorilor precum:

a) *Coranul* – ca bază normativă a tuturor acțiunilor și activităților desfășurate în numele religiei islamice;

b) *Allah* – ca simbol al credinței, în numele căruia se derulează toate acțiunile teroriste;

¹⁰ P. Bergen, *Războiul sfânt S.A.*, București, Editura Allfa, 2003, p. 135

¹¹ Vezi Robert K. Yin, *Studiul de caz. Designul, analiza și colectarea datelor*, Iași, Editura Polirom, 2005

¹² Documentul a fost dat publicității de către serviciile secrete americane și pus la dispoziția publicului de către FBI: <http://www.fbi.gov/pressrel/pressrel01/letter.htm>

¹³ A se vedea tipologia suicidului propusă de E. Durkheim în Cartea a doua a lucrării *Le Suicide, étude de sociologie* publicată la Paris în 1897. În limba română, Emile Durkheim, *Despre sinucidere*, Iași, Institutul European, 1993, pp. 171-193

c) *Rugăciunea* – acte și forme de manifestare a credinței sub forma riturilor și ritualurilor; ca formă de exteriorizare a religiei la nivel individual și de colectivitate.

Atitudinea subiectului față de viață și față de moarte, luate separat, ca raporturi antagonice, constituie și ele două elemente aparte ale schemei și reflectă, într-o foarte mare măsură un tip de structură a personalității, iar supunerea reprezintă o manieră comportamentală în raport cu sistemul normativ în care un individ își desfășoară activitatea.

Referirea la sistemul de valori vine să completeze tabloul personalității cu acele elemente de specificitate ce vizează latura relațională.

În tabelul nr. 1 sunt prezentate și frecvențele relative ale dimensiunilor cuprinse în schema de categorii și se poate observa prezența, cu preponderență, a noțiunilor care fac trimitere către componenta religioasă a mesajului supus analizei, ceea ce poate dovedi prezența unui fundament educațional construit pe dogmă, tradiție sau îndoctrinare ideologică. Interesantă este și prezența, relativ frecventă a cuvântului *moarte*, ceea ce ne poate sugera intenția semnatarului acestui mesaj de a contura o atitudine pozitivă în raport cu „lumea de dincolo“ sau un fel de detașare de lumea reală, concomitent cu insinuarea „avantajelor“ trecerii acestui prag existențial.

Tabelul nr. 2

Matricea de contingență

Termenii	A	B	C	D	E	F	G	H
A	–	0,56	0,79	0,56	0,55	0,79	0,54	0,33
B	0,70	–	0,64	0,46	0,45	0,64	0,44	0,27
C	0,81	0,70	–	0,64	0,63	0,90	0,61	0,38
D	0,53	0,56	0,63	–	0,45	0,64	0,44	0,27
E	0,55	0,73	0,56	0,50	–	0,63	0,43	0,26
F	0,78	0,75	0,90	0,70	0,68	–	0,61	0,38
G	0,75	0,76	0,61	0,65	0,68	0,61	–	0,26
H	0,35	0,38	0,38	0,41	0,30	0,38	0,30	–

În matricea de contingență (tabelul nr. 2) am înscris, deasupra diagonalei principale, valoarea probabilă de asociere, doi câte doi a termenilor, prin înmulțirea frecvenței relative de apariție în text a categoriei luate în considerare; sub diagonala principală, prezentăm frecvențele relative de apariție concomitentă a termenilor în textul dat. Analizarea datelor scoate în evidență diferențe relativ mari între valorile probabilistice de asociere ale termenului G (valori relative la Eu), în raport cu frecvențele relative de apariție ale celorlalți termeni (Allah, Coran, atitudinea față de viață și față de moarte). În acest caz putem presupune că fundamentalismul islamic reprezintă premisa generatoare de comportamente și atitudini radicale, ce se pot manifesta sub forma unor comportamente antisociale sau autoagresive. Forma cronică a manifestării comportamentului antisocial este actul uciderii (sinuciderii), care în sistemul credințelor și valorilor fundamentalismului islamic reprezintă etapa de trecere din viața umană (pământească), în „paradisul etern“. Acest act se săvârșește deliberat de către cei care vor să acceadă la un nou statut – cel de erou martir, prin adoptarea celei mai radicale forme de înfăptuire a Jihadului – „cu sabia“.

Cea de-a doua etapă a constat într-o analiză calitativă a datelor. Pentru aceasta am utilizat un software specializat¹⁴, care a generat următoarea hartă-concept (vezi anexa).

2.3. Concluzii

După o privire de ansamblu, textul pare a fi scris în ultimul moment, la ordinul cuiva, într-o încercare de a face apel la obediență și disciplină strictă, și de a asigura grupului o coeziune maximă. Prin afirmarea obiectivelor misiunii și cerințelor acesteia putem deduce că subiectul sau subiecții cărora le este adresat mesajul, dispune de vaste cunoștințe religioase și de deprinderi formate și perfecționate prin pregătire și instruire intensive, într-o perioadă de timp, relativ îndelungată. Analizând simbolistica religioasă, apar ca definatorii simboluri ale morții, care capătă o importanță deosebită, devenind o parte integrată a unui tip de existență, constrâns de dogma religioasă. Atât actul uciderii inamicului, cât și cel al autodistrugerii sunt săvârșite cu acordul divinității („să urmăm voia Domnului“ sau „le atacăm beregatele împreună cu Tine și te luăm pe Tine ca adăpost“).

¹⁴ Am utilizat programul ATLAS.ti care permite examinarea sistematică a contextelor în care au fost utilizate noțiunile cuprinse în schema de categorii. A se vedea Thomas Muhr, *Visual Qualitative Data Analysis-Management-Model Building-Release 4.1 Short User's Manual*, 1st edition, Berlin, 1997

Expresia se remarcă printr-un grad ridicat de agresivitate față de inamic și un nivel de intoleranță crescut.

Urmărind evoluția elementelor ce sunt legate indisolubil de religie, observăm că ele au o pondere și o intensitate semnificativă încă din primele rânduri. Religia reprezintă conceptul fundamental al acestui text, iar elementele aparținând conceptului de credință sunt cele care leagă toate celelalte unități de analiză, reprezentate de divinitate, viață veșnică, sacrificiu ș.a., asigurând interacțiuni și interdependențe între acestea.

Sacrificiul, ca și necesitate în obținerea victoriei asupra inamicului, apare ca un atribut al celor puternici, pe de o parte, dar și ca o datorie. Este necesar să i se inoculeze subiectului ideile de putere încă de la început, pentru a-i minimiza posibilele stări anxioase în fața morții. Aceste stări sunt neutralizate și prin acel algoritm foarte strict al rugăciunilor către divinitate, conferindu-i acțiunii și în genere atentatului sinucigaș o aură vindicativă, considerat în același timp un gest de eliberare. Totodată, în cuprinsul textului analizat, necesitatea unei atitudini pozitive față de moarte este situată pe același palier cu cel al credinței, tocmai pentru a „acomoda” subiectul cu imaginea morții, prezentă într-un stil pur coranic: moartea văzută ca o prelungire a vieții eroice, alături de „bune companii” ale martirilor și al fecioarelor, plasate într-un paradis etern. Elementele referitoare la moarte și in extenso, moartea în sine, sunt prezente, nu pentru a-l speria pe subiect, ci dimpotrivă, pentru a-l motiva, pentru a-l face să-și dorească moartea: „Zâmbește în fața morții, oh tinere! pentru că ești pe drumul către paradisul etern!”

BIBLIOGRAFIE

1. Agabrian, M., *Cercetarea calitativă a socialului. Design și performare*, București, Institutul European, 2004
2. Anghelescu, N., *Dicționar de civilizație islamică*, București, Univers Enciclopedic, 1997
3. Bădescu, I., Dugnagiu, D., *Sociologia și geopolitica frontierei*, Editura Floare Albastră, 1995
4. Behr, P., *Religia în lumea contemporană*, București, Editura Politică, 1983
5. Bergen, P., *Războiul sfânt S.A.*, București, Editura Allfa, 2003
6. Chelcea, S., *Tehnici de cercetare sociologică*, București, Editura SNSPA, 2001
7. Durkheim, E., *Despre sinucidere*, Iași, Institutul European, 1993
8. Ferchedău-Munteanu, M., (coord.), *Terorismul – istorie, forme, combatere*, București, Editura Omega, 2001
9. Huntington, S.P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, București, Editura Antet, 1997
10. Iluț, P., *Abordarea calitativă a socioumanului. Concepte și metode*, Iași, Editura Polirom, 1997.
11. Pachnanda, R., *Terrorism and Respose to the Terrorist Threat – Suicide Terrorism: The Attack on the United States*, US Publishers Distributors Ltd., 2002
12. Thackrah, J.R., *Encyclopaedia of terrorism and political violence*, London, Routledge & Kegan Paul, 1987
13. Yin, R.K., *Studiul de caz. Designul, analiza și colectarea datelor*, Iași, Editura Polirom, 2005

Harta-concept

